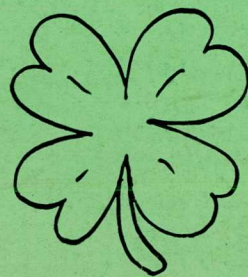

KOVAC

**SAVEZ
ZEMLJORADNIKA**

S A D R Ź A J :

Predavanja Dr. Miha Kreka na Srpskom Narodnom
Univerzitetu:

" SLOVENC I JUGOSLAVIJA "

111

M A N I F E S T A C I J A

JUGOSLOVENSKE MISLI

*

APRIL 1959 god.

*

Monthly Publication

Editor: Dr. Borislav M. Trifković

"Savez Zemljoradnika" is published by the Yugoslav - Serbian Agrarian Union (Peasant Party) in exile. It is financed exclusively by its members' contributions who are also political refugees presently in USA, Canada, Australia, South America and Free European Countries.

"Savez Zemljoradnika" is a monthly review published in the Serbo-croatian language. It deals primarily with the problems of the peasantry and the activities of the Communist regime in Yugoslavia. As a true representative of peasant interests it wages an uncompromising struggle against the Red Regime which was imposed by foreign forces on Yugoslavia.

Those who are interested in conditions in Yugoslavia and the struggle of peasants against Communism can write to the address given on last page of this bulletin, and request free delivery of the publication.

M A N I F E S T A C I J A

JUGOSLOVENSKE MISLI

11 aprila ove godine, u velikoj sali srpske pravoslavne crkve - Vaskrsenije Hristovo, Srpski Narodni Univerzitet, priredio je jedno veoma uspelo predavanje. Predavač je bio Dr. Miha KREK, Pretsednik Slovenačke ljudske stranke i Slovenačkog Narodnog Odbora. Tema je bila : "SLOVENC I JUGOSLAVIJA".

U prepunoj sali publike iz Čikaga, S. Čikaga, Rasinne, Kenoše, Gere, Milvoke i drugih okolnih mesta, medju prisutnim bio je izvestan broj i Slovenaca i Hrvata.

Dr. Miha Krek je sa puno poznavanja govorio o problemu koji je uzeo u svojoj temi, o jugoslovenskoj ideji; kod Slovenaca od 16 stoleća do 1918 godine. Na odličnom srpskohrvatskom jeziku, on je slikovito iznosio događaje i ljude, koji su stvarali i nosili tu ideju. Ne propuštajući ni u jednom slučaju da pronadje mozaik svih uzroka, nuždi i patriotskih osećanja. Njegova akademska pedantnost, dopunjena političkom zrelošću, manifestovala se je u toku celog predavanja. Njegova ~~izlaganja~~ bila su vrlo često prekidana burnim odobravanjem i pljeskanjem. Njegov razumni zaključak o dužnosti nas, političkih emigranata, Srba, Hrvata i Slovenaca, bio je ubedljiv.

Ideje koje je izneo Dr. Miha Krek (čiji je način izlaganja, bez sumnje, interesantan i originalan) za većinu slušalaca nisu bile nove. Ali njihova je snaga u ovom momentu bila baš u tome što ih je izneo Dr. Krek, zvanični pretstavnik slovenačkog naroda i slovenačke političke emigracije, na jednom ovakvom velikom skupu Srba skoro svih grupacija, uz spontano odobravanje.

Skoro je punih 14 godina odkako egzistira politička emigracija, a 10 godina kako traži svoj put. Svi su imali vremena da iznesu svoje ideje, misli i osećanja po svima problemima prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. A rezultata svega toga je, ipak, doveo do nečeg,

tj. da se sve ono, što je naše lično mora odbaciti ili negde duboko u sebi sačuvati i da je ideja opšteg, zajedničkog fronta imperativ, koliko zbog naroda u zemlji, toliko i radi nas samih.

Izgleda da su ti pojmovi uglavnom prečišćeni kod većine nas Srba. Mi smo radosni što su nam se i braća Slovenci sa tim prečišćenim pojmovima pridružili. Nadamo se da će to učiniti i ostali. I zato smo neobično zahvalni Dr. M. Kreku, koliko na lepom predavanju, toliko na zadovoljstvu u saradnji za buduću akciju.

Važnost ovoga predavanja je neosporno daleko sežno u stvaranju jedinstvenog gronta Jugoslovenske političke emigracije protiv komunizma.

Posle mudrih političkih reči Dr. M. Kreka, koje su svi prisutni k srcu primili i dugotrajnim aplausom pozdravili, progovorio je veoma nesretno po samoga sebe - Dr. Božidar Purić.

Dr. Dinko Šuljak, sekretar ovdašnje organizacije Hrvatske seljačke stranke i član Glavnog odbora u USA, čestitao je Dr. Kreku na razumnom i ljudskom izlaganju. Nakon toga pristupio je Dr. B. Puriću i rekao :

"Vi ste, Gospodine Doktore, svojim radom u prošlosti i večerašnjim govorom posadili vinograd, a mi kiselo groždje zobljemo. Vaš govor ne blaži teške rane između Hrvata i Srba, već još više produbljuje i krvari. Nije lijepo da ste ono govorili jer to vodi samo većoj mržnji".

Povodom predavanja Dr. M. Kreka, naš Urednik dobio je od Dr. Dinka Šuljka sledeći odgovor:

"Dr. Miha Krek, svjestan teških odnosa, kao posljedica bratoubilačkog rata, svojim govorom, pod krijepljenim povjesnim činjenicama, predstavio se kao miritelj zavadjene braće. Govor je ljudski i odiše tonom apela, da se pomirimo i složimo, jer da je to u interesu sviju nas. Njegov govor može poslužiti kao uvod iskrenim razgovorima, pa da se na taj način već jednom izadje iz "začaranog kruga" naših odnosa, jer nužda neminovno nameće svima nama, da prestanemo se međusobno napadati, pa da sve svoje konstruktivne snage usmjerimo vrhovnom cilju - borba protiv komunizma".

Istorisko predavanje-govor-Dr. Miha Kreka donosimo u celosti.

D. Nikolić

P R E D A V A N J E Dr. M I H A K R E K ANA SRPSKOM NARODNOM UNIVERZITETUU ČIKAGU

Mnogopoštovane Gospodje i Gospodo,

draga braćo,

Najpre dužnost mi je, da se najtoplije zahvalim Upravi Vašeg Narodnog Univerziteta da me je pozvala i dala mi priliku i mogućnost, da se sa Vama zadržim bar kratko vreme u razmišljanju o odnosu nas Slovenaca prema j u g o s l o v e n s k o j i deji.

Tri "divlja plemena"

Svi znamo, da je obnavljanje stvarne slike tih odnosa postalo potrebno i aktuelno više iz negativnih nego pozitivnih razloga. Strahovita nesreća olu je rata: fašističke i nacističke okupacije, revolucije, bratoubilačke borbe, komunističke tiranije, emigracije i posledice naših velikih i manjih grešaka u vodjenju narodnih poslova ostavile su zatrovanu atmosferu, koja nas guši, zastire pogled i sprečava polet. Istorija svih emigracija svedoči, da su se one morale neprestano boriti protiv bolesnih delanja i uništavanja mogućnosti da bi emigracija poslužila stvarnim interesima svog naroda, a naša emigracija, ona koja je izašla iz Jugoslavije za vreme i posle Drugog svetskog rata, izašla iz paklenih prilika koje nam je stvorio po svom receptu smrtni neprijatelj naše narodne slobode i naišla u slobodnom inostranstvu na okolnosti, događaje i čitavi razvitak situacije u koliko se odnosi na nas, najteži, najnesretniji, najnegativniji što se može zamisliti. Bole je rečeno, nikada ne bi mogli zamisliti, da će de

mokratski politički ideali naići na toliko nepremostivih poteškoća u pogledu realizacije na naš život. Ukoliko dulje to stanje traje utoliko dublje u zaborav padaju one stranice naše povesti, koje nam pričaju o velikim delima najvećih sinova Srba, Hrvata i Slovenaca, koji su u opasnoj borbi protiv imperatora i carskih sila izgradjivali narodno, kulturno i političko oslobodjenje. Padaju u zaborav ogromni napori i dela za oslobodjenje i ujedinjenje svih Slavena koji žive na jugoistoku Evrope i sve više se učvršćuje laž, da može i dok međunarodna situacija to traži, mora, samo diktatura držati na okupu ta " d i v l j a p l e m e n a ".

Slovinci - predstraža Slavenstva

Kako rekoh to je laž, to nije istina. Ali svakako ima u našoj emigraciji nažalost i suviše pojava koje podupiru i pojačavaju tu lažnu impresiju. Na sve strane se u našim redovima oseća potreba, da sredimo i očistimo naše pojmove i da stavimo osnovne činjenice naših odnosa prema zajednici na svoje mesto.

Odnos Slovenaca prema ostalim Slavenima na našem Jugu je samo jedan deo tog posla. Činjenica je, da je slovenski narod od prvog početka svog narodnog preporoda, istovremeno i uporedo kad je izgradjivao svoju narodnu kulturu i formirao svoj narodni individualitet, mislio, osećao i radio kao član veće družine slavenskih naroda na našem Jugu. Publicistička i politička borba za naša narodna prava prepletana je nastupima za prava Slavena na jugoistoku Evrope. Ukoliko smo se postepeno učvršćavali i pojačavali našu situaciju, utoliko smo sve jače tražili p o v e z a n o s t i z a j e d n o c u sa susednim slavenskim narodima. Mislim, da je ovu orijentaciju Slovenaca u najvećoj meri diktirala prosta činjenica, da smo i da živimo na krajnjem zapadu kao neka kakva predstraža Slavenstva, da graničimo sa etničkim teritorijem Germana i Romanske rase, da smo neposredno videli i doživeli nemačku i italijansku Renesansu, ujedinjenje Nemačke i Italije, te neposredno osetili ogromne posledice tog ujedinjenja. Činjenica, da smo morali računati sa susjedom od 45 miliona na našim jugozapadnim granicama, a sa narodom od 80 miliona na našim severnim granicama, sigurno naš je itekako opominjala, da ne smemo ostati usamljeni, ako hoćemo da se sačuvamo. Sa

mo prema istoku graničimo se sa bratskim hrvatskim na rodom i, naravski, da su se naše oči i naše nade okretale neprestano u tome pravcu. Prirodno je, da smo Slovenci bili sa Hrvatima već odavno, od devetog veka u trajnom i tesnom dodiru i saradnji. Mislim da možemo reći, da su ti naši odnosi sa njima, ako izuzmemo nekoliko kraćih incidenata, bili najsrdačniji i korisni za oba naroda. Naše etničke granice sa Hrvatima su uglavnom utvrđene već od 11 stoleća, živeli smo stotine godina u istoj monarhiji, pod istim neprijateljskim režimima i borili se za slične, ako ne za iste ciljeve. Ni je ni čudo, da je skoro svaki kulturni i politički pokret u Sloveniji imao svoje prijatelje u Zagrebu i da u svako doba možemo zapaziti čitav niz zajedničkih hrvatsko-slovenačkih organizacija i ustanova. Saradnja je bila samo u sporednim narodnim manifestacijama, nego u praktičnom dnevnom životu naše kulture, privrede i politike.

Istoriske veze Srba i Slovenaca

Premda smo bili od Srba odeljeni po državnim i političkim granicama i živeli pod bitno različitim prilikama tako, da smo jedva znali jedan za drugog, ipak nekoliko manjih ali važnih činjenica pokazuju, da su pojedini kulturni radnici naši od 15 stoleća pa nadalje, pratili srpski narodni život. Učitelj Mervinec je u drugoj polovini 16 stoleća u Cernomlju učio ćirilicu u svojoj školi. Slovenski protestanti, Trubarovi sa radnici, preduzeli su štampanje njihovih verskih knjiga ćirilicom. Bohorić je u svojoj gramatici slovenskog jezika oko 1585 g. štampao "Oče naš" ćirilicom. I turski ratovi su doneli više dodira između Slovenaca i Srba. Borbu za oslobodjenje Beograda, u kojoj je učestvovalo mnogo Slovenaca, sačuvala je, čak, narodna pesma. Srpske izbeglice "uskoci" su se krajem 16 stoleća naselili na reci Kupi i po Gorjancima a manje grupe i oko Ptuja, na Murskom polju i u blizini Maribora. Prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik je u godini 1797 i sledećim, pisao o Srbima kao slavenskom, nama srodnom narodu. Za vreme francuske Napolonove Ilirije nastala je prava jezična borba za i protiv zajedničkog "ilirskog jezika", koji su Francuzi hteli nametnuti celoj Iliriji. Srbi, Hrvati i Slovenci za j e d n i č k i su ustali protiv te namere, i uspeli su. Vodnik, koji je podvlačio srodnost jezika, ipak je tvrdio, da su raz

like tolike, da o zajedničkom jeziku nije moguće govoriti. Ustanovljeno je dalje, da je vrlo aktivni slovenski kulturni radnik Jarnik, oko 1820, sa svojim prijateljima stalno kupovao srpske knjige i novine. Značajna i važna je saradnja Slovenca Kopitara sa Vukom Karadžićem. Kopitar je odlično poznao srpsku narodnu pesmu i književnost i imao stalne veze sa srpskim piscima i školovanim ljudima. Godine 1813 upoznao se sa Vukom i odtada bio sa njim u stalnoj vezi. Može se reći, da je Kopitar imao veliki uticaj na Vuka i čitav njegov rad. Kopitar je Vuku ako ne dao, a ono bar formulisao pravac i smernice njegovog velikog rada. Preko Kopitara bili su upozoreni na srpsku književnost i literaturu i ostali naši pisci, književnici i javni radnici. Karakteristično je, da su već tada izražavali želju, da se svadje, koje su onda bile literarne, svrše" u korist svih naših Južnih Slavena".

Za Prvi srpski ustanak Karadjordje je dobio oružje iz slovenskih krajeva: Mute, Trsta, Borovlja, Ptuja i Zuzenberka. Kad je u godinama 1833, 1836 i 1844 Njegoš putovao preko Slovenije za Rusiju, primili su ga sa velikim počastima.

U godinama 1829-31 bilo je u Gracu djačko društvo Narodna vlada. Članovi su bili i Srbi i Hrvati i Slovenci i oduševljavali su se tadašnjim duhom sveslavenske romantike. Iz tog društva izašao je Ljudevit Gaj, vodja i organizator Ilirskog pokreta. On je u svojim novinama 5. decembra 1835 objavio proglas za u j e d i n j e n j e svih Južnih Slavena od Jadranskog do Cenog mora. Ilirizam je bio uglavnom ideja jezičnog i kulturnog ujedinjenja svih Južnih Slavena. Najjače i odlučujuće ličnosti tadašnjeg slovenskog književnog života pesnik Franc Prešern, Cop i njihovi saradnici, misao su najodlučnije odbacili. Smatrali su, da je za produbljanje narodnih masa potrebno sačuvati i upotpunjavati živ narodni jezik. Taj posao bio bi nemoguć sa jezikom koji narod ne bi razumeo i ne bi ga čitao. Ilirizam je ipak živeo preko 40 godina i razvio jaku diskusiju, u kojoj je pitanje zajedničkog jezika bilo osvetljeno sa svih strana, a ujedno sa time su se tretirala i druga pitanja, naročito kad je kasnije Ilirizam pod Stankom Vrazom, postao politički pokret za ujedinjenje Slovenaca i Hrvata. Ilirizam je sigurno podcrtao mnoge zajedničke interese i bitno pojačao misao južnoslovenske solidarnosti.

"Svi potičemo od jedne Majke"

1843 godine Dr. Janez Blajvas dobio je dozvolu vlade za izdavanje slovenskih novina, koje je zvao Novice. Četiri decenija izdavao je i uređivao Novice. On je graditelj slovenskog literarnog jezika i najjači politički vođa toga doba. Sistematski je ukazivao na Srbe i Hrvate, pisao informativne članke o njihovim uspesima naročito na književnom polju, beležio srpske borbe i uspehe za oslobodjenje ispod turkog jarma, preporučivao Srpske Novine koje su izlazile u Beogradu i, uopšte, obaveštavao slovensku javnost o prilikama na slavenskom jugu, tako da od tada počinje medju nama stalno interesovanje i poznavanje srpskih prilika. U Novicama napisao je Malavašić, godine 1844, pesmu u kojoj peva o zajedničkom poreklu Slovenaca, Dalmatina i Srbljana, da "svi potiču od jedne majke". Ako se potsetimo, da je ovaj rad morao biti obavljan u doba raznih nemačko-austriskih apsolutizama, vidimo koliko ljubavi i veštine su onda vodeći Slovenci uložili za političko i kulturno prosećivanje na roda, koliku su važnost davali ideji uzajamnosti jugoslovenskih naroda.

Župnik Urban Jarnik, u Celovcu, bio je u to doba centralna ličnost ondašnjeg centra naših kulturnih narodnih radnika. Izdao je, naprimer, "Zber lepih ukov za slovensko omladino", u 1814 godini. U toj knjizi žici preveo je devet priča iz Rajičevog Cvjetnika, koji je izašao, godine 1802, u Budimpešti. Iz Ljubljane je prijatelj Prešerna, Anton Smole, putovao u zimi, godine 1821, u Beograd i otuda doneo zbir srpskih knjiga. Sveštenik i profesor Dr. A. Župan putovao je, pak, 1820 godine na Frušku goru i objavio u almanahu, Kranjska Celebica, niz prevoda srpskih lirskih narodnih pesama iz Vukove zbirke, a sam je pevao o južno-slavenskom bratoljublju. Profesor Primić u Gracu je okupljao slovenske bogoslove i oduševljavao ih za slavensku, naročito južno-slavensku misao. Tamo su bili i Stanko Vraz, veliki slavista Miklošić i bogoslovni stručnjak Kosar, koji su se, svi, intenzivno bavili srpskom literaturom, a naročito proučavali Srbski Ljetopis, koji je izlazio od 1825 u Budimpešti. Davorin Terstenjak i veroučitelj Mursec vodili su Slavensko društvo bogoslova i odgojili veliki broj sveštenika, koji su preuzeli narodno prosvetiteljski rad u Štajerskoj i širili ilirsko-jugoslovensku misao.

Slovenska politika- ujedinjenje

Godinu 1848 nazivaju proleće narodne misli medju podunavskim narodima. Tada su narodi austrijske monarhije formulisali i isticali svoje narodne programe i ciljeve. Vojvodstvo slovenske politike tražilo je tada ujedinjenje svih slovenskih zemalja u jednu administrativnu jedinicu. Naša omladina u Beču, Gracu, predstavnicima naše kulture u Celovcu, pak, išli su u svojim rezolucijama i zahtevima mnogo dalje i naglašavali ujedinjenje svih južnoslovenskih naroda i teritorija. Skupštini vojvodjanskih Srba u Temišvaru, koroški Slovenci poslali su poruku, u kojoj kažu: "da ponovimo stari savez kojega je Bog medju nama skopčao silom krvi i jezika pa ga neegodna vremena i opaki ljudi raskršili. Da kažemo, da će u slozi Srbljaka, Hrvata i Slovenaca povratiti nam se opet sunce stare sreće i nove slave, jer gdje brat bratu pruži ondje dom i rod ne tuži". Sličnu poruku poslali su i štajerski Slovenci i ta poruka bila je objavljena u Srpskim Novinama u Beogradu 30. juna 1848. Novice u Ljubljani javljale su o borbama Hrvata protiv Madjara i o pokoljima koje su Madjari učinili nad Srbima. 14. jula u Feldvaru. Pri likom boravka kneza Miloša u Ljubljani, priredila je Narodna straža svečani prijem i zabavu koja se pretvorila u narodnu manifestaciju jugoslovenskog bratstva. U Trstu su iste godine osnovali Slavlansko društvo, u kojem su pored Slovenaca osnivača bili članovi i ondašnji Srbi i Hrvati. Društvo je izdavalo i svoj list koji se zvao najpre Slavlanski Rodoljub a kasnije Jadranski Slavljan.

Panslavenska misao

Kad je godine 1851 počeo u monarhiji režim Bahovog apsolutizma, reakcija na strahoviti pritisak pangermanizma bila je panslavenska misao kod Slavena. I Slovenci su bili u njezinim redovima i medju njezinim pristašama. U nemogućnosti neke javne rasprave o bilo kakvim nacionalno-političkim problemima debata se ograničavala na pitanje zajedničkog jezika za sve slavenske narode. Iako je raspravljanje bilo konfuzno, nerealno, ipak je u javnosti ostalo pitanje naših zajedničkih veza i interesa, naročito srodnosti

po krvi i jeziku. Povodom predloga, da bi trebalo za slavenske narode uvesti jedan jezik pa bio to ruski, staroslovenski, ilirski ili srpskohrvatski, -tražile su Novice, jedini slovenski list koji je u to doba još mogao izlaziti, pored verskih novina Zgodnja Danica, i pisao o kulturnom radu Hrvata i Srba, naročito onih koji su živeli u monarhiji. Slovenac, slavista, Miklošič objavio je Monumenta Lingue slovencae veteris dialecti i posvetio to svoje delo Miloševom sinu Mihajlu. Drugo njegovo delo je Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae. Važna je njegova naučna rasprava Die Serbische epik. Pisac i urednik Navratil pisao je više članaka o Lazaru i Milošu Obiliću, Dositeju, vlada vini kneza Danila. Primeri ovih privukli su i druge pisce koji su posvećivali svoje pero istoriji i folkloru Južnih Slavena. Na primer Trdina je, dok je služio kao profesor u Hrvatskoj, proputovao takoreći celu Hrvatsku i objavljivao svoja zapažanja o Hrvatima i Srbima. U to vreme slovenski intelektualci tražili su mnoga zaposlenja u Hrvatskoj jer u austriskoj polovini monarhije nisu mogli biti zaposleni sem u nemačkim gradovima ili u Galiciji.

Posle pada Bahovog apsolutizma, Anton Janežič, idealni književnik, počeo je u Celovcu izdavati literarnu reviju Slovenski Glasnik u kojoj je objavljivao putopise po Bosni i odlomke iz istorije hrvatskog i srpskog kulturnog, naročito literarnog delovanja. Lingvista Pletersnik naučno je pisao o Srbima i Hrvatima. On je objavio prvu kompletnu studiju o Srbima. Do obnove ustavnog života u monarhiji, tako se sačuvala ideja bratstva i solidarnosti jugoslovenskih naroda. Može se reći, da se nije samo sačuvala, nego znatno učvrstila i proširila u narodu. I u sledećoj dekadi ostalo se kod toga i to iz prostog razloga jer o političkom ujedinjenju nije bilo moguće ni govoriti. Hrvati su onda imali politički program ujedinjenje svih hrvatskih zemalja u okviru monarhije i absorbovali su sve svoje snage u tom pravcu, naporu. Ali misao solidarnosti je uvek i u svim prilikama došla do izražaja među nama. Već sam rekao, da smo mi, Slovenci, neprestano i sa ljubavi i sa simpatijama pratili svaki napredak u Hrvatskoj i naši i javni radnici i pisci doprineli su da smo bili ne samo obavešteni, nego i zadojeni duhom prijateljstva i bratskih odnosa sa njima. A nisu zamarili ni Srbe. Dr. Kovač, koji se odazvao pozivu kneza Mihaila i služio u Srbiji kao jedan od organizatora lekarske službe, stalno je slao dopise u ljubljanske No-

vice, tako, da smo bili preko toga lista sasvim dobro informirani o kulturi, ekonomiji i politici u Srbiji. Dr. Eispieler, sveštenik naš u Koruškoj, upoznao je Slovence sa ondašnjim političkim programom vojvodjanskih Srba. Objavio je kompletnu Rezoluciju srpskog nacionalnog kongresa u Karlovcima, 1861 godine, i dodao: "Srbi su uvijek bili nadahnuti istim duhom nacionalne slobode i nezavisnosti odgojene u toploj ljubavi i vernosti svom plemenu, svom jeziku i čestitih običaja svojih otaca. Kod događaja, koji se spremaju na Jugoistoku, Srbi će igrati jednu od najvećih uloga". Davorin Jenko došao je u Pančevo 1863 godine, dve godine kasnije primio je službu horovodje Beogradskog pevačkog društva, a 1879 godine postao direktor Srpskog Narodnog Pozorišta, gde je ostao 32 godine. Taj idealni muzičar ostavio je plod svog rada u temeljima moderne srpske muzike i komponovao najpopularnije srpske davorije pa i samu himnu BOŽE PRAVDE. Profesor Pajk je već tada, pre 90 godina, objavio kratku Gramatiku srpskog jezika i srpski Rečnik. On je izdao i svezak Izabranih srpskih narodnih pesama a Franjo Levstik je u svome listu Naprej, koji je počeo izdavati 1863 godine, objavljivao prevode srpskih pripovedaka za slovensku mladež. Kolika je bila već onda misao političke solidarnosti Južnih Slavena u Sloveniji, pokazuje primedba koju je učinio grof Auersperg u Zemaljskom saboru u Ljubljani Slovencima. Rekao je, da oni teže za tim, da "njihova prestonica ne bude više Beč nego Beograd". Bečka vlada je još tada upozoravala policijske organe u Ljubljani da tamo postoji nekakav jugoslovenski odbor, koji treba imati pod stalnom kontrolom.

Prvi jugoslovenski kongres

1870 godine bila je u Sisku konferencija hrvatskih političara kojoj su prisustvovala četiri slovenska izaslanika. Zaključci su išli za time da se hrvatske zemlje udruže u zasebno političko telo a i slovenske pokrajine. Tako udruženi, Slovenci i Hrvati napravili bi federaciju, koja bi ostala u vezu sa Mađarskom. Ostalo je pri tome da se političari ponovo sastanu u decembru iste godine u Ljubljani. To je bio prvi jugoslovenski kongres u Ljubljani. Prisutni su bili, isto tako, hrvatski opozicionari a Srbe iz Vojvodine zastupao je Dr. Laza Kostić. Na ovome kongresu se nije više govorilo o slovensko-hrvatskoj federaciji,

nego o Južnim Slavenima iz Austrougarske monarhije i njihovoj težnji da ostvare jedinstvo na književnom, privrednom i političkom polju. U rezoluciji izrazili su želju da pomognu "u jednakim potrebama i svojoj braći preko granica iste narodnosti..." Nemci su to tada dobro razumeli i počeli su da napadaju, jer da Slovenci više ne vode računa o austriskim interesima, negoda imaju u vidu samo jugoslovenske interese, koji idu daleko preko granica monarhije i rasprostiru se preko Crne Gore, Srbije i Bugarske, ostavljajući pri tome ideju ujedinjenja Slovenije a primajući ideju Jugoslavije. Slovenci su jednostavno odgovorili, da najpre žele ujedinjenu Sloveniju, koja bi ušla u jugoslovenski savez. Kostić je objavio zaključke kongresa sa komentarom. U tom komentaru jasno je nastupio protiv austroslavizma i tražio ujedinjenje sa Srbijom. Tom prilikom ukazao je, da u svoj politički program ne uzima ozbiljno Slovence. Između ostalog, rekao je: "Nije posebna dužnost Srba i Hrvata da se brinu za Slovence i Čehe, jer bi time ušli u konflikt sa Nemcima, nego je to dužnost svih Slavena. Veza između južnih i zapadnih Slavena ne mora biti tešnja nego sa ostalim Slavenima". Kostić je, naime, verovao, da će posle pobede nad Francuzima Nemci navaliti na Austriju i doći do Trsta. Ovo je smatrao za dobru priliku, da se ujedine Srbi i Hrvati, a Slovincima je savetovao neka se sami bore za svoje ujedinjenje u Austriji, kako znaju. Urednik novog slovenskog dnevnog lista Slovenski Narod, pisac Josip Jurčič, odmah je odgovorio i napao list "Zastavu", koja je objavila Kostićev članak bez potpisa. Odgovorio je Dr. Miletić, da su Srbi dakako za ujedinjenje svih Srba, Hrvata i Slovenaca ali da smatraju takvo ujedinjenje u ovim prilikama neostvarivim. Slovence će verovatno uzeti Prusi, pa neka oni sami gledaju kako će se održati, dok ne dodje do opšteg sukoba između Nemaca i svih Slavena sa Rusijom na čelu. Tada će doći red i na Slovence. Kao posrednik nastupio je šef hrvatske nacionalne opozicije Mrazović, a dosta neprijatnu polemiku zaključio Jurčič, konstatujući da Slovenci ne žele ništa drugo nego jednakopravnu federaciju.

Sporazum cara sa Madjarima učvrstio je monarhiju. Praktična narodna politika mogla se voditi samo u okviru monarhije a u obliku otpora protiv nepravdi Beča i Pešte. Centar južnoslovenskih stremljenja postao je Zagreb. Svaka akcija za ujedinjenje sa Srbima, izvan granica monarhije, prestala je. Tako je osta-

lo sve do Balkanskih ratova. Jurčič je dao najjasniji slovenski program, kad je pisao: "Slovenci su spremni prihvatiti svaku političku kombinaciju, koja bi ujedinila slovenske zemlje i naslonila ih kao jednakopravni i individualitet na jugoslovensku kombinaciju".

"Živeo jugoslovenski kralj"!

Nevesinjska buna zainteresovala je srednju Evropu za hrišćansku raju pod Turcima i bila povod opšteg i živog interesovanja medju Slovencima. Novine su apelovale za sakupljanje pomoći za pobunjenike i izbeglice. Naše novine su preštapavale pozive i deklaracije pobunjenika i napadale nečovečanski stav nemačke i mađarske štampe. U Bosnu su otišli naši dobrovoljci i slali su izveštaje našim novinama. Tako je sudbina naše braće na Balkanu bila stalni predmet živog i bratskog interesovanja i stvarnog pomaganja u sakupljanju priloga i dobrovoljaca. Najjači slovenski književnik J. Jurčič objavio je 1876 godine ciklus pesama Raja a profesor Pajk raspravu o Stanju školstva u srpskoj književnosti, kao i Crtrice o Bosni i Hercegovini.

Posle bosansko-hercegovačkog ustanka na Balkanu su se događaji razvijali filmskom brzinom usled mnogobrojnih ratova, do San Stefanskog mira, Berlinskoga kongresa i Sporazuma izmedju ruskog, nemačkog i austrijskog cara. Na kraju su Velike sile stabilizirale situaciju na Balkanu, bar za tri decenije. Slovenska javnost pratila je sa ljubavlju i interesovanjem sudbinu slavenske braće na Balkanu. Borbe, uspesi i porazi bili su predmet ne samo izveštaja, nego i pesama i crtica i političkih i nepolitičkih komentara. Kad je Rusija stupila u rat, Novice su dodale cerevom manifestu ove reči: "Da bi dao Bog pobedu slavenskoj braći! Slovenski Narod je napomenuo: "Uspех ruskog oružja uspeh je svega Slavenstva, dakle i naš". Slovenac, katolički dnevni list, koji je počeo izlaziti 1873 u Ljubljani, opomenuo je, da bi morao "svaki naš čovek, veran katolik, biti proniknut željom, da bi Bog dao pobedu našoj slavenskoj braći". U istom duhu bili su komentarisani svi događaji u svima našim novinama i časopisima. Kad je već bilo jasno da će Bosnu dobiti Austrija, Slovenac je objavio članak, u kome veli: "Austrija treba da stvori Iliriju od Beljaka u Koruškoj do Trebinja u Hercegovini i od Osijeka u Slavoniji do Kotora u Dalmaciji. Takva veli-

ka Ilirija privukla bi i Srbiju, a Austrija bi mogla žeti gde nije sijala. Ako pak Austrija ne bi shvatila kako treba važnost pitanja, i dalje bi radila po načelu "deli i vladaj", onda ilirska misao neće umreti nego mesto Austrije postaće Srbija nosioc iste ideje". Karakteristično je da su se nacionalni Nemci i Madjari odupirali okupaciji Bosne i Hercegovine. Bojali su se da će se time pojačati slavenski element u monarhiji. Iz toga razloga je Fránjo Josip najodlučnije i grubo odbacio zaključak hrvatskog sabora koji se odnosi, da se Bosna i Hercegovina priključe Hrvatskoj. Ne samo mi Slovenci, nego i svi Slaveni u monarhiji, smatrali su Bosnu i Hercegovinu za svoga saveznika koji će pojačati sile za rušenje nemačko-madjarske hegemonije.

U godinama posle okupacije, Bosna je bila glavni predmet pažnje naših žurnalista i narodno političkih pisaca. Ali, režim Káhen Hederwarija u Hrvatskoj brzo je skrenuo pažnju na svoju krutu administraciju i protiv hrvatsku vladu u Zagrebu i izazvao proteste u slovenskoj žurnalistici i u parlamentarnim delegacijama u Beču i Pešti. Nemoguće je navesti sva književna dela, koja su obradjivala motive iz Hrvatske, Bosne, Srbije, Crne Gore i Bugarske. Literatura je već postala toliko obimna, da nije moguće u okviru jednog predavanja pomenuti ni najvažnija dela. Slovenci su usavršili svoju prosvetnu, ekonomsku i političku organizaciju i formirali se kao narod u potpunom smislu te reči, narod, koji je video svoju budućnost u savezu sa ostalim Slavenima na Jugu Evrope, bilo u okviru monarhije ili van nje. Nastupaju već ličnosti čija imena su bila poznata medju tvorcima Jugoslavije. Karakteristiku mišljenja su dali studenti, koji su na stanici u Beču pozdravili kralja Petra I, 23. juna 1903 godine, sa "Živeo jugoslovenski kralj", a Slovenac, dnevni list u Ljubljani, dopunio je istu misao i pozdravio ga: "Živeo jugoslovenski kralj i budući car". Kod svečanosti krunisanja bila je velika slovenska delegacija. Na tadašnjoj umetničkoj izložbi učestvovali su naši najjači umetnici, pevao je naš najbolji hor Glasbena Matica, na kongresu jugoslovenskih lekara govorio je lekar Dr. Slajmer a na djačkome kongresu Dr. Gregorij Žerjav.

Posle uvođenja opšteg i jednakog prava glasa, 1906 godine, Slovenci su se afirmirali u Bečkom parlamentu. Odmah se je stvorio zajednički parlamentarni Klub svih jugoslovena od 23 slovenskih poslanika, 15 Hrvata i 2 Srbina iz Dalmacije. U njihovo ime, već u na rednoj godini, Dr. Krek strahovito je napao austrisku vla

du: "Optužujem austrisku državu i vladu. Ako hoćete da vodite zdravu balkansku politiku i zdravu jadransku politiku, treba da slomijete uticaj Madjara i da uvidite važnost Jugoslovena". Dr. Šušteršič osudio je dualizam i govorio o gradnji železničkih veza Dalmacije sa Bosnom i Slovenijom. U to vreme mi smo Slovenci dobili težak udarac u ledja od dalmatinskog poslanika Tresić-Pavičića, koji je pisao u listu L'Italia al Eastero za sporazum sa Italijanima i rekao: "Da se kod rešavanja jugoslovenskog pitanja nikako ne treba obazirati na takav mali narod kao što su Slovenci, koji se prema Nemcima i Italijanima uopšte ne mogu održati i najbolje je, da ih podele ta dva naroda medju se". Tom prilikom je slovenski socijalista Dr. Tuma napisao, kao odgovor, odličnu studiju: "Jugoslovenska ideja i Slovenci".

Oko zastave jugoslovenske zajednice

Kad je bila primljena i proglašena aneksija Bosne i Hercegovine, šef SLS dr. Šušteršič je u delegaciji u Budimpešti govorio i podvukao, da je "u vezi sa tim aktom postalo jugoslovensko pitanje najvažnije pitanje monarhije, koje vapije za rešenjem i mora se rešiti povoljno za monarhiju ili protiv nje". Na istoj je sednici govorio Dr. Korošec i tražio za Bosnu moderan ustav, uvođenje demokratskih sloboda, agrarnu reformu i socijalno zakonodavstvo. U 1908 godini, opet su se svi jugoslovenski narodni poslanici u Beču ujedinili u Klub "Narodni Savez", kome je predsedavao Dr. Šušteršič i u njihovo ime izjavio, da "Bosna i Hercegovina imaju potpuno pravo, da se ujedine sa ostalim jugoslovenskim pokrajinama u jedno državno pravno telo. Mi Jugoslovenci tražimo to kao naše nacionalno i historisko pravo". Ponovo je tražio za Bosnu slobodniji ustav, jednakopravnost veroispovesti i službeni srpskohrvatski jezik. Rekao je: "Bosansko-hercegovački problem odveć je važan deo jugoslovenskog pitanja. Mi smo svesni toga, da je kuo nuo istoriski čas i stoga smo sabili naše redove i skupili se oko zastave jugoslovenske zajednice". Dr. Krek bio je oštiji u govoru, jedva nedelju dana kasnije, kad je uzviknuo: "Još više nego ranije osećamo da spadamo Slovenci u zajednicu sa Srbima i Hrvatima i osećamo potrebu, da se stvori i ostvari velika jugoslovenska država". Naravno da su takvi nastupi naših narodnih poslanika odjeknuli i izvan monarhije. Nemci su odgovorili sa novim represalijama i progonstvima a Slaveni monar-

hije okupili su se oko Slovenaca i stvorili zajednički parlamentarni klub "Slavenski Savez" sa 58 poslanika. Za predsednika opet je bio izabran Dr. Šušteršič. Krajem 1908 godine, već je austrijski vojni list napisao: "Borba sa Srbijom i Crnom Gorom je neizbežna. Što dalje odlažemo, to ćemo skuplje platiti". A u pokrajinskom Veću u Ljubljani odgovor je opet dao Dr. Krek: " Pogledajte samo geografsku kartu. Ovdje nosi sinje vale kćerka našeg Triglava Sava i vodi nas u središte Bosne i Hercegovine. Sva Slavonija i Hrvatska, veliki deo Štajerske, naš deo, veliki deo Koruške djo živi naš narod pripada pripada toj zemlji. Naša je ta zemlja koju mora geograf oceniti kao celinu i koju mi u našim srcima cenimo i volimo kao svoju otadžbinu. Ne samo zemlja o kojoj se radi, nego i narod naš je od Žilje do Crnog mora samo jedno".

U narednom parlamentu opet su se narodni poslanici monarhije ujedinili, svi osim Poljaka, u zajednički klub "Slavska Jednota" i u ime toga Kluba govorio je Dr. Šušteršič uoči opasnosti rata sa Srbijom. Rekao je: " Preti nam opasnost da će se sinovi našeg naroda morati boriti protiv vlastite braće oružjem u ruci. Gospodo, svako od nas oseća duboko u srcu: I ako Srbi zauzimaju danas neprijateljski stav prema Austriji ipak na sav glas i otvoreno izjavljujemo: Naša su braća. Naša su braća i imaju pravo na naša osećanja. S obzirom na ovaj fakat i pošto ne bi želeli da se borimo brat protiv brata, iz sveg srca želimo da se očuva mir". U ono vreme pojavila se trijalistička ideja. Govorili su, da je prestolonaslednik Franc Ferdinand želeo podeliti monarhiju na federativne jedinice, da bi zadovoljio slavenske narode i smanjio upliv Mađžara. Godine 1909, Socijalistička stranka Slovenije sazvala je prvu Jugoslovensku socijalističku konferenciju. Zaključak konferencije bila je takozvana Tivolska rezolucija. Ova se je izjasnila za narodno ujedinjenje svih Jugoslovena i za narodnu kulturnu autonomiju. Socijalisti dotle ni su saradjivali u slovenskim nacionalnim borbama ali su se kasnije, u odlučujućim momentima, pridružili Slovenskoj ljudskoj stranci i slovenskim demokratima i saradjivali u akcijama u domovini za oslobodjenje i ujedinjenje to jest za stvaranje Jugoslavije.

U jugoslovenskom pravcu naročito se je radikaliziralo mišljenje naše univerzitetске i srednjoškolske omladine. Pokret "Preporod" organizovao je po

raznim vidovima manifestacije jugoslovenske misli po školama. Došlo je i do štrajkova, zatvaranja ali je po kret rastao i širio se. Slovenski katolički studenti u Beču i drugim mestima bili su pod neposrednim uticajem Dr. Janeza Kreka zadojeni jugoslovenskim duhom. Na tom programu i na toj liniji sva naša omladina sarađivala je sve intenzivnije i intenzivnije.

Sve naše reke teku prema Beogradu

Naša parlamentarna delegacija u Beču sve je odlučnije tražila elementarna nacionalna prava za Slovence ali, isto tako, sa neverovatnom oštrinom zauzimala se za interese Hrvata i ostalih Jugoslovena. Režimi Kuena, Rauha i Cuvaja bili su režimi madžarizacije i nasilja nad hrvatskim narodom. Slovenci su smatrali za svoju dužnost a i pravo, te su ustajali protiv svake krivice koja bi se dogodila u Hrvatskoj. Pravilno je izrazio mišljenje slovenskih narodnih poslanika, šef SLS Dr. Šušteršič, kad je u Pešti, 3 maja 1912 godine, rekao: "Kad se udara na Hrvate, oseća svaki udarac naš čovek. To treba da pamтите". Ponovo je tražio ujedinjenje jugoslovenskih provincija u jedno državno pravno telo, dokazivao, da Madžari hoće da unište poslednje ostatke hrvatske književnosti i tvrdio, da "nasilja u Hrvatskoj škode više nego izgubljeni rat". Da su u to vreme već bili dobro informisani o nacionalnom radu u Sloveniji, dokazuje govor Ljube Jovanovića, koji je pozdravio slovenske novinare na kongresu u Beogradu, godine 1911, ovim rečima: "Pozdravljam mezimče Slavenstva, Slovence ispod oca Triglavá i sa obale Jadrana, o vu predstražu Slavenstva, koji nam daju sjajan primer bezgranične ljubavi za rodnu grud. Oni su herojski borci za svoja prava". Balkanski rat zatekao je Slovence duhovno spremne i izazvao je, naročito posle pobede slavenskih naroda nad Turcima, neopisivo oduševljenje. Šef SLS je u delegacijama, 1912 godine, tražio od ministra inostranih poslova, da dovede spoljnu politiku monarhije u saglasnost sa težnjama na Balkanu jer "tamo počinje velika likvidacija, koja je samo nova etapa, istoriski preokret u razvitku jugoslovenskog pitanja". A narodni poslanik Dr. Verstovšek opisao je u govoru, u parlamentu, situaciju sledećim rečima: "Na Balkanu je buknila revolucija malih naroda protiv turske reakcije. Sloveni na Balkanu u Austriji gledaju svog najvećeg neprijatelja, pošto vide kako se ovde postupa

sa Slavenima. Austriska politika neće da prizna da su svi Jugosloveni braća i s toga je izgubila svoju igru i ponovo se blamirala pred Evropom. Austriska zvanična politika otvorila nam je oči, te smo počeli gledati da leko onamo preko granica, duž obale Save". Slovenske novine su, bez izuzetka, bile na vrhuncu zadaće. Izveštaji sa balkanskih ratišta bili su pisani opširno i donosili su savete šta ima da se preduzima u našoj borbi, a komentare su pisali najvidjeniji naši političari, posebno Dr. Krek i Dr. Žitnik. Oni su podvlačili povezanost naših interesa sa interesima svih naroda na slavenskom jugu. Novine, političke grupe i pojedinci na goveštavali su propast Austrije. Ova propast mora doći usled potpunog nerazumevanja austriske diplomacije, koja je dosledno branila turske interese protiv interesa hrišćanskih naroda. Po celoj Sloveniji, do poslednjeg sela, bili su organizovani zborovi, predavanja i manifestacije kojima je narod bio obavestavan do detalje o značaju pobeđe Slavena na Balkanu. Dr. Janez Krek je, u predavanju, u Jesenicama ponovio onu figurativnu misao, i rekao: "Sve naše reke teku prema Beogradu i Crnom moru, a nijedna naša reka ne teče prema Beču. Duža naše Save, od Triglava do Crnog mora, mora da živi isti narod kao što smo mi, narod u čijoj sredini se osećamo kao kod kuće u takvoj meri kao inače nigde na svetu".

Nije se ostalo samo kod platonskih izraza simpatija. Odmah se počelo i sa skupljanjem novčane i druge pomoći. Naši lekari otišli su za Srbiju, da pomognu, jer se bilo proćulo, da je tamo oskudica u lekarima.

Jugoslovenska misao-putokaz budućnosti

Naravno da austriska vlada i Mađjari nisu sve ovo mirno gledali. Proganjanja su bila veća a intenzivniji narodno politički rad sve teži i teži. O tome je govorio Dr. Korošec: "U času kada su balkanski Slaveni pobedonosno oslobodjavali svoju braću, oduševljeno je sve što oseća jugoslovenski pa i austriski Jugosloveni. To je naše pravo. Vlada medju nama traži veleizdajnike. A veleizdajnici su u stvari Kuen Herewari, Tise, Cuvaji i drugi, koji nisu samo na slobodi, nego pokriveni ordenima kao magarci praporcima. Ovi ljudi gazili su Hrvatima njihov ustav. U času kada su Srbi i Bugari oslobadjali svoju braću, ovi ljudi su otvorili

za Hrvate i Srbe tamnice, okovali slobodu Hrvata i Srba i na taj način spremili našu balkansku politiku". Dr. Vreštovšek je produžio napad na vladu i dodao: "Nemci i Mađžari hoće najpre da ponize Jugoslovence na nivo helota. Možete zamisliti šta sve oseća narod kada vidi što sve čini austrijska vlada za Albance a kako nas uništava. Kod nas je gore nego u turskim vilajetima. Tamo nema zakona a kod nas su zakoni da se gaze".

U toku Balkanskih ratova i posle, u periodu, do Prvog svetskog rata, jugoslovensko pitanje postalo je dominantna tačka naše narodne politike. U celoj svojoj složenosti ono se postavilo pred nas kao predmet konkretnog političkog rada, a ne više samo kao ideal kome su se pevale slavopojke sto godina. Po pitanjima njegovog konkretnog ostvarenja dakako da je došlo do raznih mišljenja i više ili manje težišnih cepanja u pojedinim političkim strankama i grupama. Ali raspravljalo se po pitanjima praktične politike i tehnike kako obaviti taj posao. Jugoslovenska misao kao princip, kao putokaz naše budućnosti, bila je svojina celoga naroda. Pred Prvi svetski rat sav narod je usvojio i znao ono što je napisao vođa koruških Slovenaca Andrej Eispieker, sveštenik i profesor, još u 1849 godini: "Priroda, korist, jezik i krv pokazuju nama Slavenima put prema Jugoistoku". Dogadjaji koji su u toku Prvog svetskog rata vodili do stvaranja zajedničke države Srba, Hrvata i Slovenaca, poznati su. Želim, da istaknem samo one, koji su posebno uticali na naša mišljenja i na naš nacionalni rad. Nad našim glavama bila je strašna opasnost, da se naš etnički teritorij pocepa i deli, da dobije Italija i nemačka a Austrija veliki deo, ako ne i celu Sloveniju. Rekao sam već da je Tresić Pavičić otvoreno nastupao za sporazum Srba i Hrvata na račun Slovenaca sa Italijom. On je svoju tezu ponovno isticao. Koliko je bila opravdana naša bojznost, svedoči napomena Setona Watsona, u knjizi: Jugoslovensko pitanje u habsburškoj državi godine 1911. On kaže da "se na Slovence nije obazirao, ni je ih uzimao u obzir jer, iz razloga strategije i geografije, bilo je vrlo malo verovatno, da bi Slovenci mogli doći u makuju i makakvu jugoslovensku državu". Naravno da su slovenački javni radnici mnogo mislili na ovu opasnost i ponovo o njoj pisali. Znali su naši za peripetije, pobeđe i poraze jugoslovenske misli u Hrvatskoj, znali su da je Srbima bilo daleko važnije o slobodjenje Srpskog naroda u Austrougarskoj, ujedinjenje srpskih zemalja, a da je ujedinjenje svih Slavena na Jugu bila samo misao u glavama nekih idealnih naci

onalnista a ne i cilj i predmet praktične politike. Naj radikalniji srbofilski list Dan, koji je imao svog stalnog dopisnika u Beogradu, pisao je još 1913 godine: "Ne ma govora o nekakvom elementarnom jugoslovenskom pokretu u Srbiji. Srbi hoće ujedinjenje onih habsburških pokrajina sa Srbijom, koje su uglavnom nastanjene sa Srbima".

Ali pošto su austrijski Nemci smatrali i uzeli rat kao borbu između Slavena i Germana, borbu na život i smrt jednih i drugih, reakcija na našoj strani bila je, logično, pojačana jugoslovenska politika. Ta politika dobila je težak udarac Londonskim paktom u kojem su Englezi, Francuzi i Rusi obećali Italiji, za njen prilazak Antanti, pored južnog Tirola i Goricu, Istru, Trst i severnu Dalmaciju. Poznata je rečenica ruskog ministra inostranih poslova: "Ako bi bilo potrebno da se Rusi bore samo pola dana za oslobodjenje Slovenaca, ja ne bih bio za to". Nešto nade polagali su Slovenci na akciju Dr. Trumbićevog Jugoslovenskog odbora u inostranstvu, u kojem Odboru su bili i Slovenci: Dr. Bogumil Vošnjak, Dr. Gustav Gregorin i Dr. Niko Županić. Ojačala se naša nada, kad je posle pobede na Kolubari, decembra 1914, izjavila Srpska vlada pred Narodnom skupštinom u Nišu, da smatra rat kao borbu za oslobodjenje i ujedinjenje čitavog našeg naroda Srba, Hrvata i Slovenaca. Srpska vlada protestovala je i protiv Londonskog ugovora i Regent Aleksandar tražio je, bar, od Rusije obavezu da će srpsko-hrvatsko-slovenački narod biti ujedinjen u jednoj državi a ne razdeljen u više država. Makako da je bilo oduševljivati se za Antantu, koja je našu zemlju prodavala Italiji, ipak je ostala slovenačka politika u najoštrijoj opoziciji protiv centralnih sila. Plod te politike bili su slovenački dobrovoljci na Solunskom frontu, oduševljeno primanje proklamacija Trumbićevog Jugoslovenskog odbora, nastupanje naših parlamentaraca u Bečkom parlamentu, odmah čim je sazvan. Plod te politike bila je poznata Majska deklaracija, koju je Dr. Korošec pročitao u ime Jugoslovenskog kluba. Deklaracija je došla u pravi čas i digla naš narod, te je usled rata pod režimom nemačko-austrijske vojske priredjivao narodne manifestacije i skupljao potpise za tu Deklaraciju i tako putem plebiscita manifestovao pravo samoopredeljenja naroda i izrazio svoj protest protiv nemačko-bečkog režima a svoju privrženost oslobodjenju i ujedinjenju Južnih Slavena. Kad su se na ratištu pojavile i Sjedinjene Američke Države, koje nisu bile vezane Londonskim ugo-

vorom i kada je novi ministar inostranih poslova Rusije izjavio, da hoće osnovati Jugoslaviju, nade Slovenaca znatno su porasle. Krfska deklaracija bila je primljena kao znak, da se bar mogućnost oslobodjenja svih Slavenkih naroda na Jugu smatra ozbiljno i da su u glavnom popustili oni, koji su hteli na svaki način za držati Austrougarsku i posle rata. Važan akt bio je sporazum Ante Trumbića sa italijanskim pretседnikom g. Orlandom, u kojem sporazumu Italija se odrekla Dalmacije a priznala pravo ujedinjenja naroda Jugoslovena. Bilo je ustanovljeno, da će se svi teritorijalni sporovi rešavati po načelu nacionaliteta naroda, a narodne manjine, koje bi ostale u tuđoj državi, uživati će sva prava jednog naroda. Formula je bila kompromis, koji je Trumbić napravio na pritisak Engleza. Ovaj kompromis nije zadovoljavao naše želje. Ali, ipak, bio je primljen kao znak, da se naša situacija donekle popravlja. Smatram da je nehotice u tome donekle pomogla i austrijska vlada; bacila je sve jugoslovenske pukove na italijanski front a Italijani su tada osetili kako se bori naš vojnik, kad se bori za svoju zemlju.

Dr. Korošec je u ime Jugoslovenskog kluba izjavio svoju solidarnost sa Česima i poslao delegaciju u Brest Litovsku spomenicu u kojoj je tražio samoopredelenje za sve Slavene u Austrougarskoj. U spomenici traži da se dozvoli prisustvo naročitim delegatima Slavena iz Austrougarske na pregovorima o miru. Za svoju državu traži da obuhvata teritorije na kojima su kompaktno naseljeni Srbi, Hrvati i Slovenci. Pored toga su, 3. marta 1918 godine, slovenački, hrvatski i srpski političari iz Austrougarske dali izjavu u Zagrebu, da je potrebna koncentracija svih stranaka i grupacija koje primaju načelo narodnog jedinstva, narodnog samoopredelenja i traže svoju narodnu nezavisnost i na principima demokratije uredjenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Austriska vlada je 4. maja 1918 godine odgodila parlament i tom prilikom je ministar pretседnik, Seider, govorio o jugoslovenskom pitanju. Izjavio je, da je moguće, da će nastati jugoslovenska država, ali je potpuno isključeno, da bi u istoj bile teritorije koje leže na Jadranu. Dakle i tada je isključio Slovence.

Ali ništa nije moglo zaustaviti našu političku liniju. 18. avgusta 1918 godine, u Ljubljani je osnovan Slovenski Narodni Svet, kao vrhovna narodna politička organizacija i reprezentativno telo, koje je malo za svoju glavnu i skoro jedinu zadaću, da nas vo-

di u državnu zajednicu Južnih Slavena. Još u samom početku taj Odbor smatrao se je samo deo opšteg Narodnog Veća države Slovenaca, Hrvata i Srba, koje se je osnovalo početkom oktobra iste godine u Zagrebu. 16 oktobra već je Narodno Veće odgovorilo na carev manifest, iznoseći da traži ujedinjenje naroda Slovenaca, Hrvata i Srba na celokupnoj etnografskoj teritoriji, bez obzira na kakve pokrajinske ili državne granice, u jednu jedinstvenu suverenu državu. 20 oktobra Narodno Veće pozdravilo je Wilsonov predlog i njegovih 14 tačaka. 20 oktobra, hrvatski sabor prekinuo je sve veze sa Austrougarskom, a isto su učinili i Slovenci na velikoj narodnoj manifestaciji u Ljubljani. Konkretno stvaranje i stvaranje države Srba, Hrvata i Slovenaca, ž i v o t i p o l i t i č k e m u k e Jugoslavije, poznata je istorija. Jugoslavija je zahvatila sve srpske i hrvatske zemlje. Mi, Slovenci, ušli smo u državu ranjeni, osakaćeni. Trećina našeg naroda ostala je u Austriji, Italiji i Mađarskoj. Ali, ipak smo svesrdno primili Jugoslaviju kao onu državnu formu u kojoj smo videli najveću mogućnost narodnog napretka i slobode i kao najbolju garanciju za zaštitu naših narodnih manjina.

Štetni su svi programi i inicijative

koji radjaju svadju

Oko 150 godina našeg narodnog života pokazuje da je slovenačka nacionalnost nosila jugoslovensku ideju u najširem smislu ove reči, da su obadve rasle i jačale se, da su doživele lepe pobede i uspehe u najtežim prilikama i protiv mnogo jačih sila. Ako nam je potreban neki dokaz da je jugoslovenska misao prirodno dopunjavanje srpske, hrvatske i slovenačke nacionalne kulture, - istorija ga je dala. Grehovi naopakih ljudi, koji su u primenjivanju zloupotrebljavali ideju, bilo da su to pojedinci, grupe, vrednosti same ideje ostale su iste. Mislim da ovo važi i za Hrvate i za Srbe. O našoj budućnosti odlučivaće sam narod u zemlji. Kao Slovenac, politički emigrant iz Jugoslavije, reći ću ovo: Neposredna aktuelna dužnost političke emigracije je pomoći našem narodu, nazovimo kako ko hoće srpski, hrvatski, slovenački ili jugoslovenski narod, ali pomoći tome narodu da olakša sebi teret pod kojim živi. Radi budućnosti tome narodu treba pomoći, da dodje do domokratskih političkih sloboda, da se spasi komunistič

ke tiranije. Dok slobode n e m a smešno je i uzaludno govoriti o makojim drugim političkim programima koji pretpostavljaju slobodno odlučivanje naroda. Šta više, štetni su svi programi i inicijative, koje radjaju svadje i sprečavaju zajednički napor za oslobodjenje. Gradjani Jugoslavije oslobodiće se komunističke tiranije a dok se ne oslobode svi će morati podnositi istu teško sudbinu. Još jasnije nam to kaže odgovor na pitanje :čega se naši narodi boje u budućnosti. Boje se, da će se komunistička diktatura održati sa svim ne daćama koje ona nosi;boje se sovjetske okupacije i boje se haosa.

Naša zadaća - rušiti diktaturu

Naša bi dakle zadaća bila, da pomognemo našem narodu rušiti diktaturu u celoj zemlji svim sredstvima i na svakom mogućem području. Ova zadaća je tako ogromna, da bi morala absorbovati sve one male snage sa kojima raspoložemo. A našim radom morali bi uljevati našem narodu nadu, da kad dodje će toliko želje -nog prelaza iz diktature u demokratski režim, da našom krivicom neće nastati nikakav kaos, koji uništava dobro a radja nesreće. Niko od nas, i niko živ, danas ne zna u kakvim prilikama će se prelaz izvršiti. Niko ne zna koje će sile tada odlučivati. Ali ako nas istorija išemu može naučiti, i ako možemo išta predvideti, moramo znati to da postoje moćni n e p r i j a t e l j i koji su uvek u prošlosti, koji danas i koji će u budućnosti uništiti našu nacionalnu nezavisnost, ili za sve nas ili bar za znatne delove, kako Srba, tako Hrvata i isto tako Slovenaca.

Jugoslavija- najsretnije rešenje

Svi oni medju nama, koji se žale na Jugoslaviju i traže i želeli bi nešto drugo, navode svoje razloge. Smatram da većinu ovih rukovode idealistički motivi, ali neka mi bude dozvoljeno da mislim da dotični premalo uvažavaju ovo, osnovno: Jugoslavija je ona jedina državna formacija, koja je zahvatila ceo etnički teritorij i Srba i Hrvata. Ni prošlost nam ne pokazuje jedno drugo takvo rešenje, a ni današnja obimna diskusija nije ga dala i ne može ga dati. Današnja Ju-

goslavija obuhvata sve krajeve nastanjene srpskim i hrvatskim narodom, tako reći do poslednjeg sela. Ukazujem na ovu elementarnu činjenicu, kao vrednost koju treba uzimati u obzir na prvom mestu. Sve druge prilike, odnosi i okolnosti mogu se menjati, ali granice se dobijaju samo u ratu ili prilikom neke druge kataklizme. Geografska karta i površno poznavanje prilika oko nas pokazuju, da sem jugoslovenske kombinacije nije moguće zamisliti forme (države), koja bi dala i Srbima i Hrvatima celu etničku teritoriju. Samo onaj koji zna muke narodnih manjina, može da oseti i oceni kolika je blagodat imati ceo svoj narod, sve svoje snage u jednoj te istoj državi, i to u državi, u kojoj imaju i Srbi i Hrvati ključne položaje. Tako, da bez jednih i bez drugih demokratski uređjena država ne može da postoji. Političar koji rizikuje svojom inicijativom, da mu deo njegovog naroda padne pod tudjinca, da dobije sudbinu zapostavljene i beznačajne narodne manjine, mislim da zaista nema srca za svoj narod. Sa te osnovne tačke gledišta JUGOSLOVENSKA KOMBINACIJA naj sretnije je rešenje, naročito za Srbe i Hrvate. Zavisi samo od ljudi i njihovog rada, da vode narodni, politički i državni život u pravcu i sa ciljem da se stvore prilike u kojima i sa kojima se može postići najviša mera zadovoljstva i sreće i za jedne i za druge.

Izdajstvo je rušiti Jugoslaviju

Znamo da će spoljašnji neprijatelji iskoristiti svaku moguću priliku, da nas bar osakate ako ne unište kao samostalne narode. Dužnost je svakog srpskog, hrvatskog i slovenačkog rodoljuba, da zajedničkim snagama činimo sve što možemo, da ćemo sa narodom u otadžbini očuvati medjunarodni pojam granica, koje su garant sakrosantnosti kako hrvatske, tako srpske i slovenačke etničke teritorije. Sve dotle, dok celokupna naša teritorija nije osigurana i stabilizirana u novom demokratskom poretku Evrope, mislim, da je prava **v e l e i z d a j a** rušiti granice države, koja nam čuva našu zemlju, **v e l e i z d a j a** Hrvatstva, Srpstva i Slovenstva u mnogo većoj meri i težoj meri, nego **izdaja** Jugoslavije.

Za iskreni sporazum-bez tutora

Svestan sam u kojoj opreci je sadašnje stanje u emigraciji sa svim onim što sam rekao. Nemam pred očima odmah neke zajedničke organizacije ili druge neke konkretne forme. Ono na šta mislim, je neophodno potrebno m e n j a n j e d u h a u svim grupama i granama naše emigracije. Trebamo svi da manifestujemo neprestano i svuda, da je današnji naš neprijatelj, naše najveće zlo samo komunizam i njegova diktatura nad narodom. Moramo da pokazujemo kvalitete iz kojih će se stvoriti ubedjenje, da smo istinski idealni borci za dobro naših naroda i da smo sposobni da budemo pozitivni činioci i pomoćnici za uvođenje demokratskog poretka u tom našem delu Evrope, da znamo čuvati svoje i da ćemo srediti sve međusobne odnose u m i r n o m s p o r a z u m u, koji neće biti nikome na štetu a na ročito neće izazivati nikakvih novih t u t o r a nad nama.

*
* * *
* * * * *
* * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * * * * *

SAVEZ ZEMLJORADNIKA

3341 W.23 Str.

Chicago 23, Ill.